

sima protiv nečije istorije, što je predvođeno, podsticano ili organizovano iz partijskih komiteta, odnosno od zaslepljenih nacionalističkih grupa i pojedinaca" (str. 159).

Poslije svega postavlja se, dakako, pitanje da li historičar može nadvisiti svoje vrijeme, odnosno da li može misliti na prošlo vrijeme bez analogija sa sadašnjošću? U "Napomenama o subjektu i objektu istraživanja istorije" autor je zapravo ukazao na to da je problem predimenzioniran i da sadašnjost koju živi historičar ni po čemu ne može toliko blisko korespondirati sa prošlošću da bi on bio suštinski onemogućen da objektivizira svoja saznanja o predmetu istraživanja. Pre svega, proučavaoc je udaljen od proučavanog vremenom (tzv. teorija distance), često je u pitanju i geografsko-istorijska udaljenost, jer se istraživanja odnose na neko drugo mjesto i redovno druge okolnosti, potom postoji i historijska udaljenost jer nije istovjetno istraživati historiju ili u njoj učestvovati itd. Postoji i posebnost kao

element, jer, kako to ističe autor, historičar je istraživač, dakle u pitanju je profesija, on stvara znanje i nadličan je, odnosno nadindividualni subjekt. Njega karakterizira, također, i izdvojenost i samosvjest pa je, prema tome, neistovjetnost proučavaoca i proučavanog potpuna. "Ukoliko naučnost ostvaruje svoju ulogu – napisao je Andrej Mitrović – onda ona suprostavlja strastima razumnost, predrasudama razboritost, političnosti stručnost, ideologizovanosti naučnost, dogmatizmu skepsu, manipulaciji iskrenost, neznanju znanje. Odnosno, očigledno pokazuje neodrživom tezu o istovjetnosti proučavaoca i proučavanog" (str. 146.).

Poslije dubokih kriza sa kojima smo se suočili zbog saznanja da je struka u uslovima jednog strašnog rata izgubila svaki dignitet, knjiga *Propitivanje Klito*, jeste knjiga nade koja obnavlja vjeru u historiografiju, njen razvoj i suštinski doprinos fundusu ljudskog znanja.

Dr Branka PRPA

Međusavezni sindikalni odbor Jugoslavije – zbornik građe.
Priredila Milica Milenković – Beograd, Institut za noviju
istoriju Srbije, 1996. (Serija istorijski izvori, knjiga 1),
str. 394.

Objavljivanje istorijske građe predstavlja mogućnost da se naučno verifikuju ocene pojedinih perioda, institucija i ličnosti. A kada je reč o istoriji XX veka, i posebno o procesu tranzicije, onda je objavljivanje izvora iz bliže i dalje prošlosti mogućnost da se prevaziđu aktuelne političke ostrašćenosti, te da se razdoblje koje je za nama oceni mirnije i sa više razumevanja za objektivne uslove i subjektivne motive učesnika pojedinih događaja. Objavljivanje građe o radu sindikata u Kraljevini SHS daje mogućnost za izvlačenje izvesnih zaključaka o mogućnostima organizovanja i pravcima delovanja sindikata danas, koji su opet na

početku, što će reći: u položaju slabijeg partnera u tržišnoj privredi i tripartitnom pregovaranju.

Zbornik objavljen krajem 1996. godine sadrži 103 dokumenta i devet priloga o radu Međusaveznog sindikalnog odbora, Glavnog sindikalnog odbora i Centralnog sindikalnog veća u periodu od početka 1921. do kraja 1923. godine. Ovaj vremenski kratak period ispunjen je burnim zbivanjima u jugoslovenskom radničkom pokretu, na koji su uticali Zakon o zaštiti države, odluke Trećeg i Četvrtog kongresa Kominterne i Prvog kongresa Profinterne, a posredno i opadanje revolucionarnog pokreta u Evropi

i konsolidacija evropskih građanskih demokracija. Radi potpunijeg razumevanja značaja ove građe, podsetićemo na nekoliko istorijskih činjenica. Obznana od 29/30. decembra 1920. godine ukida rad Komunističke partije Jugoslavije, a Zakon o zaštiti države od 2.VIII 1921. u potpunosti poništava i rad sindikalnih organizacija. Istovremeno, poslodavci masovno otkazuju kolektivne ugovore, krše pozitivne propise kojima se garantuje sloboda kretanja i rada svih lica: uvodi se duže radno vreme od osmočasovnog, noćni i prekovremeni rad za žene, omladinu, čak i decu mladu od četrnaest godina. Povećana eksploatacija zaposlene radne snage zaoštrila je problem već postojeće besposlice. Poseban rigorozum donela je uredba Ministarstva unutrašnjih dela po kojoj se radnici moraju zaposliti u roku od tri dana po prestanku prethodnog posla, kao i da sve promene radnog statusa overava starašina kvarta (izvršna vlast).

Nije potrebno naglašavati da su takvi propisi i praksa poslodavaca bili sušta suprotnost međunarodnim konvencijama o radu i statusu zaposlenih lica (posebno zaštita žena i maloletnih radnika) koje je već usvojila Međunarodna organizacija rada, osnovana 1919. godine, sa sedištem u Ženevi. Svakako, ovakvo radno zakonodavstvo iskazuje rešenost vlasti da suzbije komunizam kao pokret i ideju. Pri tome, Obznana nije sadržala odredbe o izričitoj zabrani sindikalnih organizacija, mada su one zatvorene, a njihova imovina zaplenjena.

Kako se sindikalni pokret ponašao u ovoj situaciji? Pošto je rukovodstvo CRSVJ bilo uhapšeno, na terenu je bilo oko 200.000 radnika članova sindikata, a pojedini strukovni savezi pokušali su da se konsoliduju i obнове legalni rad. Odlukom Ministarstva unutrašnjih dela od 23. maja 1921. odobren je rad sindikatima kao ekonomskim nepolitičkim organizacijama. Istovremeno, vlada je pokazala izvesnu spremnost da onom – tada značajno manjinskim delom sindikalnog pokreta – koji je izgledao više spreman za legalnu i lojalnu saradnju sa

njom, omogući rad. To su bili reformistički sindikati (tzv. centrumaši), pripadnici Socijalističke sindikalne internacionale u Amsterdamu. Okupljeni oko Glavnog radničkog saveza, ovi sindikalisti nastojali su da obezbede radničku većinu (što im nije uspelo), kao i legitimitet i podršku vlasti, u čemu su bili uspešniji u datom periodu. Istovremeno, na sastanku predstavnika 12 sindikalnih saveza, koji je održan 14. septembra 1921. godine, izabrana je druga rukovodeća sindikalna organizacija Međusavezni sindikalni odbor (MSO) koji je počeo okupljati Nezavisne sindikate sa ciljem ponovne borbe za prava zaposlenih. Čitav niz dokumenata upućuje čitaoca na unutrašnje sporove u samom sindikalnom pokretu, nemogućnost zajedničke saradnje, prepisku vodećih organa dva sindikata, javne zborove radnika. Iz dokumenata se vidi i unutaršljno raslojavanje radništva, tako da nameštenici i bankarski činovnici zahtevaju da se organizuju odvojeno od fizičkih radnika. Veći broj dokumenata ukazuje na postojanje problema na relaciji sindikalni savezi – Međusavezni sindikalni odbor. Pritisak i policijska proganjanja realno su uticali na centralistički tip organizacije, koja nije ostavljala mnogo prostora samostalnom radu pojedinih saveza. To je izazvalo otpore, naročito iz slovenačkih sindikata, a svi problemi bili su otežani stalnim policijskim nadzorom, posebno u Makedoniji u kojoj je policija vršila stalni nadzor nad javnim životom.

Sedište Međusaveznog sindikalnog odbora bilo je u Beogradu, članovi su bili po jedan predstavnik ujedinjenih profesionalnih saveza. Plenum odbora birao je iz svoje sredine Izvršni odbor od 7 lica, a unutar Izvršnog odbora određivani su predsednik, sekretar i blagajnik Međusaveznog sindikalnog odbora. Obnavljanje sindikalnog rada bilo je ometano delovanjem reformističkih sindikata i progonom od strane policije – hapšenjem i proterivanjem sindikalnih lidera, zabranom rada pojedinih sindikalnih organizacija, zabranom štrajkova.

Iz dokumenata, posebno iz govora na javnim skupovima radnika, vidi se teška socijalna situacija zaposlenih – niske nadnice u odnosu na troškove života (iako se ne pominje današnja "potrošačka korpa", osnovni troškovi života za četveročlanu porodicu dati su na str. 81), visoka eksploatacija, pogoršani uslovi rada i života (stambena oskudica, nehygienički stanovi), te posledično loš standard i oboljevanje mnogih zaposlenih. Iz biografija sindikalnih aktivista, priloženih u napomenama uz osnovni tekst, vidi se da su posledično, zbog uslova rada, zatvorskih uslova i drugih teškoća, mnogi od njih umrli od tuberkuloze relativno mladi.

Mnogi sporovi između pojedinih sindikalnih saveza sadrže neke od osnovnih sporova koji će, daleko zaoštrenije i teže u ekonomskom i političkom smislu, izbiti u praksi druge Jugoslavije. Sporovi oko usvajanja Pravilnika MSO, budžeta i drugog, kao da nagoveštavaju sukobe republika oko doprinosa, pravaca razvoja pojedinih republika – jednom rečju, svih sporova koji su doprineli raspadu druge jugoslovenske države.

Savremeni čitalac može da oseti aktuelnost ovih dokumenata kroz stalno ponavljanje fundamentalnih problema sindikalne organizacije, ali i srpskog

društva u celini. Naime, opet smo na početku – sindikat treba da postane ekonomsko-interesna organizacija, kolektivno pregovaranje prolazi kroz početnu fazu, privatni poslodavci onemogućavaju zaposlenima da se sindikalno organizuju, ne uplaćuju doprinose za zdravstveno i socijalno osiguranje. Nezaposlenost je među najvišima u Evropi – 39%. Zaključak koji se može izvesti po nama je sledeći: sindikati koji danas zastupaju (ili se bore za taj status) zaposlene u Srbiji, treba da svoju strategiju odvoje od političkih stranaka. U prošlosti je bilo isuviše podređivanja sindikata strankama, na štetu sindikalnog pokreta u celini. Možda je vreme da se izvuku pouke iz takve prakse, a podstaknute upravo zbornikom dokumenata iz perioda između dva svetska rata.

Treba istaći doprinos istoričara Milice Milenković, naučnog savetnika Instituta za noviju istoriju Srbije, koja se poduhvatila nezahvalnog i veoma delikatnog posla priređivanja istorijske građe. Uz ostalo, ovaj posao nije ni izbliza tako cenjen u nas kao u razvijenijim naučnim sredinama. Dokumenti ove interesantne građe biće značajni za istoričare, a takođe i za savremene čitaoce.

Dr Dubravka STAJIĆ

Milan Vesović, Kosta Nikolić, *Ujedinjene srpske zemlje* (Ravnogorski nacionalni program), Beograd 1996, str. 335

Četnički pokret Draže Mihailovića bio je česta tema naučne (ali i nenaučne) historiografije koju su, međutim, zbog ideoloških podvojenosti u srpskom društvu, pratile brojne kontroverze. Zbog snažnog uticaja politike na historiografiju, do sredine osamdesetih godina, pokret nije proučavan na principima istorijske nauke. Ovaj složeni fenomen naše bliske prošlosti sagledavali su, svako iz svog ugla: pobednički komunistički pokret koji nije bio spreman da ostavi nauci slobodu u traganju za istinom; i, na dru-

goj strani, brojna emigrantska štampa i literatura u dijaspori koja je pišući pretenciozno o ovoj problematici takođe nudila crno-belu sliku. Ozbiljnije istraživanje četničkog pokreta iz ugla koji nije određen politikom prisutno je u našoj historiografiji tek poslednjih desetak godina.

Među poslednjim radovima koji nastoje da bez političke i ideološke pristranosti pruže kritički objektivni prikaz političke delatnosti Ravnogorskog pokreta spada i ova knjiga dr Milana Vesovića i